

ספר

1234567

פרי אהרן

אוצר החכמה

אוצר החכמה

כולל חידושים ובאורים, הערות והארות
בהרבה סוגיות עמוקות בראשונים ובאחרונים וביותר,
משאומתן בהלכה למעשה בענינים השכיחים

1234567

1234567

אשר חנני ד'

אהרן ב"ר משה חיים זצללה"ה

רב דיפעת והסביבה

פעיה"ק תל-אביב תוב"ב

שנת תשכ"ד

תודה וברכה

תודתי וברכתי לאנשי יפעת בעד הסיוע בהדפסת ספרי בעין
טובה ורוח נדיבה, ואלו יעמדו על הברכה: מר אלעזר שושני,
מר אריה כנעני, מר חיים גלעד, מר יונה ברוגר, מר שמחה
ארצי — הם הם השתדלו בלב תמים, שהספר ישיג מטרתו לעולמים.
יתברכו מטל השמים ומשמני הארץ, היבול יתרבה באיכות ובכמות
עד שהבריות יאמרו: כשם שאין תורה כתורת א"י (ספרי פ' עקב)
ככה אין פירות כפירות א"י.

כתובת המחבר:

הרב אהרן בגון, דואר יפעת

משק יפעת

הרב איסר יהודה בר"א אונטרמן

1234567

הרב הראשי לתל אביב—יפו והמחוז

ב"ה א' לסדר "ונתתי שלום בארץ". ס"ז אייר, תשכ"ב, תל-אביב.

1234567

הופיע לפני ידידי הנעלה, זקן שקנה חכמה, ה"ה הרב הגאון
המהולל, מעמיק בהלכה ובקי בחדרי תורה, מוהר"ר אהרן בגון
שליט"א ובידו גליונות מחד"ת חשובים שהחל עתה להדפיסם
ומבקש הסכמה עליהם.

והנה זוכרני את הרב המחבר שליט"א מאז שהי' כאן ראש
ישיבת החרדים והראה את כחו הרב בפלפוליי-דאורייתא ושקלא
וטריא רחבה וגם בהדרכת התלמידים להבין ולהשכיל בסוגיות
הש"ס.

אכן שמחתי במיוחד כשזכה ר' אהרן זידן שליט"א להכנס
לגבורות וב"ה עדיין רב כחו לחדש חדושים בתורה וגם להמשיך
בהרכבת תורה לתלמידים יקרים, כן יזכה ד' לאורך ימים טובים
ויקויים בו "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו".

ראיתי חדושו בתורה והם מבוססים על הבנה ישרה וברור
הסוגיות עפ"י שיטות רבותינו הראשונים ז"ל, וראויים חדושים
אלה להופיע בדפוס להגדיל תורה ולהאדירה, ויהי לתועלת
להמעיינים בהם. ומצוה רבה לחזק ידיו של הגהמ"ח ולתמוך בו, —
למען יוציא מחשבתו הטהורה לפועל וברכת ד' תחול על כל
המסייעים בידו.

כנפש הדושת ומוקירו המצפה לתשועת ד' בקרוב.

איסר יהודה אונטרמן

הרב הראשי לתל אביב—יפו והמחוז

ה ס כ מ ת

הרב הגאון רב הראשי בעפולה ובכל העמק, חכם הכולל, אוצר החכמה

פאר דורנו, כש"ת רבנו

אשר קרשטין שליט"א

ב"ה כ"ז אייר תשכ"ב, עפולה.

הרב הגאון רב הראשי בעפולה ובכל העמק

ראיתי איש מהיר במלאכתו זקן ויושב בישיבה הרב הגאון רב הראשי בעפולה ובכל העמק

ה"ה כבוד ידידי הרב הגאון המובהק בקי בחדרי תורה כמוה"ר אהרן בגון שליט"א החליט לאסוף פרי עמלו בתורה שחידש בזמן שהיה ראש ישיבה בישיבת החרדים בתל-אביב וכל מה שחידש אחר כך להביאם לדפוס וביקש ממני לבא בהסכמה על ספרו „פרי אהרן“.

והיות שהרבה שנים אשר כבי הרב הגאון הנ"ל בא אלי מזמן לזמן לברר כמה משאלות העולות על הפרק בחיי יום יום וגם ראיתי הרבה מחידושיו הנאמרים בהבנה, בחריפות ובקיאות בשיטות ראשונים ואחרונים ובהרבה סוגיות הש"ס.

הרב הגאון רב הראשי בעפולה ובכל העמק

לכן נענתי לבקשתו ואומר אני שכדאי מאד ספר זה להפיצם בישראל ובפרט בין בני הישיבות שבטח יהנו לאורו — אור התורה.

ואני מברך אותו שהשם יהי בעזרו שעוד רבות בשנים יזכה להפיץ מעיינותיו חוצה ולראות פרי טוב בעמלו כנפש מוקירו ומכבדו עוז.

הרב אשר קרשטין

רב עיר יזרעאל עפולה והסביבה

הסכמת הרב הגאון מיחידי דורנו,
הלן תמיד בעומקה של הלכה ציס"ע כש"ת
יעקב ישראל קניבסקי שליט"א

תוצר חסידות

בעה"י יום ב', פ' ויצא, התשכ"ד

תוצר חסידות

תוצר חסידות

אוצר החכמה

הן מע"כ הרב הגאון הנעלה ר' אהרן בגון הרב דיפעת והסביבה
אתא לקדמנא ואיתי תכריך חדושי תורה אשר רצונו להוציאם
לאור, והן חזקה על חבר שהרביץ תורה כמה שנים בישיבת
החרדים בתל-אביב, שבודאי יוציא מתח"י דבר נאה ומתקבל, ואם
כי אני בעניי לא יכולתי לעיין בחדושו מרובי טרדותי והלואי
שאוכל לעמוד בשלי.

מ"מ הן כבר תמכו ביד הרהמ"ח שיחי' רבנים קשישים ואבקשה
גם אני מנדיבי יקירי עמנו לתמוך בידו בעין יפה והנני לברכו
גם אני שיזכה להפיץ מעיינותיו חוצה ויראה ברכה בעמלו בזה
ובבא.

הכו"ח לכבוד עמילי תורה שוחר' לומדי' והוגי' המצפה לרחמי
השי"ת ולגאולה שלמה בב"א.

הרב יעקב ישראל קניבסקי
בני ברק, שיכון חזון איש

ל ז כ ר ו ן נ צ ח

האי גברא יקירא בעל מדות טובות ומתומכי דאורייתא
ולומדיה, רבי יונה ב"ר מאיר הלוי ויגון ז"ל שנפטר
ביום די מנחם-אב תשי"ח בתל-אביב, וזוגתו היקרה
מרת דבורה בת הרבי אליעזר ליפא לבית קרמר ז"ל
שנפטרה א' דראש השנה תשכ"ב לפ"ק שבגם היקר
נדב סכום הגון לטובת ספרי, זכרונם יהא לעולם.

ת נ צ ב " ה

* אורייתא 1234567

מכבדו בחייו ומכבדו במותו

(קידושין ל"א)

בראשית הספר ראוי להזכיר את כ' הורי היקרים כ' אבי מורי
זללה"ה איש צדיק בדרכיו וחסיד במעשיו, לא זו מהשו"ע לקיים
כל מצוה בכל פרטיה והרבה גם לפני משורת הדין, בעיקר
התמסר למצות חנוך לא רק בחנוך ההוא אלא אף בחנוך העתיד
לבוא. את הפסוק: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו
אחריו ושמרו דרך ד' המלה אחריו היה מדיק: כשהוא לא
יהיה בעולם. והאמא מורתי חובבת תורה ולומדיה התמסרה ג"כ
למצות חנוך לקימה בכל פרטיה, ומשום כל זה, חדשתי "מאמר
החנוך" לכבודם ולזכרם.

כ' אבי מורי משה חיים ב"ר שלמה זללה"ה נפטר בראשון
לחודש תמוז שנת תרע"ד לפ"ק, וכבוד אמי מלכה בת הרב
ירחמיאל יעקב זללה"ה עשרים בחודש ניסן תרע"ח לפ"ק.

לדורו ולא דאג לדור העתיד לא כן אברהם הוא דאג אף לדור העתיד שכתוב: למען אשר יצוה "אחריו" אחריו משמע בזמן שלא יהיה בעולם ג"כ ישמרו דרך ד'.

יש רחוק במקום ויש רחוק בזמן: רחוק במקום כמו אטליה מאוסטרליה שאחת רחוקה מהשניה במקום, רחוק בזמן כמו: אחד בתקופה של אברהם אבינו והשני בתקופה של שלמה המלך, מובן, שרחוק בזמן ההתרחקות יותר רב מההתרחקות במקום, כי שמה שניהם בעולם, אבל ריחוק בזמן השני עוד לא היה בתקופה ראשונה והראשון לא יהיה בתקופה של השני המלומד הממציא "מרקוני" הראה פלא גדול שעמד במקום עבודתו באטליה והדליק מאורי אור באוסטרליה כמו שהיה מובא בעתונים בשעתו אבל פלא יותר גדול הראה אברהם אבינו הוא הדליק את החנוך בלבות בני אדם בתקופה שלו והאור הולך ומתפשט לאלפי דורות אחרי אברהם אבינו ולפי דברי הנ"ל מסולקים כל מה שהקשיתי בראש המאמר (א) איך הוא בא לידי עבירה כזו? פשוט כיון שאביו לא נתן לו שום חנוך מפני שחשב שלא צריכים זה, אביו בעצמו לא היה לו שום מחנך ובכל זאת היה איש צדיק והוא לא הבין שאביו לא נכשל בעבירה רק משום שהיה יציר כפיו של הקב"ה אבל קין ילוד אשה הוא, (ב) למה נפל בפיו דוקא השם חנוך ג"כ מובן מפני שהחטא הי' חסרון חנוך צריך עכשיו לעשות זכרון לקיים חנוך, (ג) למה לשניהם גם לבן וגם לעיר קרא השם חנוך? משום שחנוך פרטי לבד לא מספיק שאוירה של עיר החילונית מקלקלת את החנוך הפרטי ומשום זה בנה עיר מחדש וסדר שמה חנוך חרדי שיוכל לקיים השני מיני חנוך וזהו התשובה שלמה בכל פרטיה, החנוך שלו היה רק לדורו אבל לא על העתיד ז"א לא ברחוק זמן רק במקום אבל החנוך של אברהם בינו היה גם על עתיד וברחוק זמן והוא היה הראשון שדאג לדורות העתידים תכונת נפשו היתה טובה מאד בכל המעלות טובות איש החסד כמו שכתוב בתורה הוא הראשון שהכיר את הבורא ולחם תמיד באלילים כמו שמוכר

וידע קין את אשתו וטהר ותלד את חנוך, ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך (בראשית ד יז) ויש להבין איך באמת בא קין לעבירה גדולה כזו להרוג את אחיו ולמה דוקא השם חנוך נפל לתוך פיו לבן קרא חנוך ולעיר ג"כ חנוך? אפשר להסביר את זה ככה, ודאי לנו שקין היה אדם גדול כיון שד' דבר אתו ובשם הויה דבר אתו לא כמו לבלעם ולאבימלך ולבן, להם דיבר בלשון אלקים ולא בלשון הויה אבל לקין דבר בלשון הויה מזה רואין שקין היה אדם גדול ודוקא משום זה נכשל הוא ראה שאביו אדם אף ששום חנוך לא קבל ממי שהוא, שהיה בלי אב ובכל זאת היה תמיד אדם ישר, ככה הוא כיון שמרגיש בעצמו שהוא גדול לא צריך שום חנוך אבל הוא טעה בחשבון האבא שלו היה יציר כפיו של הקב"ה ומשום הכי לא היה צריך חנוך אבל קין היה ילוד אשה וכן צריך חנוך, ואם נשאר בלא חנוך משום זה נכשל בעבירה גדולה ומפני גדלותו התבונן שהמכשול הוא משום חסרון החנוך ונעשה בעל תשובה צריך לתקן את החטא וקרא לבנו חנוך כמו שכתוב חנוך לנער על פי דרכו שיזכור תמיד הציוו הוזה לקים וחטאתי נגדי תמיד וכיון שיש שני מיני חנוך: חנוך פרטי מה שהאב מחנך את בנו או המורה לתלמידו, כמובן, החנוך פרטי לא מועיל כלום בלי חנוך כללי אם אנשי העיר פורקי עול, אוירה של העיר הטמאה מבטל את החנוך פרטי משום זה היה מוכרח לבנות בנין עיר חדשה לגמרי בכדי שיהיה חנוך כללי והשני מיני חנוך יהיו שלובים יחדיו להגן עליו שלא יכשל עוד פעם בעבירה.

לפי דברינו אלה יוצא שקין קים מצות חנוך בכל פרטיה חנוך פרטי וגם בנה עיר לשם חנוך כללי ולמה הקב"ה משתבח באברהם: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת בנותיו הלא קין עוד בתקופה הקודמת כבר קים חנוך בכל הפרטים לפי דברינו הנ"ל? אבל כד נעיין בזה נראה שהחנוך של קין לא דמי לחנוך של אברהם, קין קים גם חנוך כללי אבל רק חנוך ההווי

[1234567]

[1234567]

במדרש ולא באלו המעלות התורה משבחת אותו: כי ידעתיו אני אהב אותו רק למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו „אחרי” שהוא כבר לא יהיה בעולם ז”א שאהבה לאברהם היתה רק למען החנוך שדאג על דור העתיד, עוד מצוה אברהם: ושמרו דרך ד’ איך שומרים את הדרך עומדים על פרשת דרכים ומצוים: בני בדרך זו תלך ובדרך זו לא תלך ואמר בלשון יחיד „דרך” שאז היתה רק דרך אחד אלילות והיה די בשומר אחד להגיד שלא ילך לאלילות כמובן בזמן הזה יש הרבה מפלגות והרבה דרכים היו צריכים הרבה שומרים, בכך אין להקשות למה לא אמר על קין „כי ידעתיו” אחרי שקין לא דאג על עתיד ואין כאן רחוק בזמן, אבל אברהם שדאג על חנוך עתיד שאברהם אז לא יהיה כאן רחוק בזמן ומי דאג על העתיד עוד יותר מאברהם משה רבנו הרבה פסוקים יש שדבר עתיד בלי הרף כמו השמר לך פן תשכח פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל ופן תשא עיניך השמימה וגו’ ונשנתם בארץ והשחתם, אבל עליו לא נאמר: כי ידעתיו כי הוא לא ראשון בזה שאברהם קדמו, אבל זאת עלינו לדעת, כי החנוך והתוכחה מועילים רק אם היסוד מתקיים ז”א האמונה, בשלמא באברהם מלפני שצוה על החנוך לבניו ובניו דבר הרבה על אמונה והשריש זה בלבבותם וכמו שאמרו חז”ל אברהם מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים ואחרי שנאם על האמונה דבר על החנוך וכיון שהאמונה והחנוך בנאומיו של אברהם היו במחקר ובפילוסופיה ודברים שיוצאים מן השכל מתקיימים לעד וככה עברו מדור לדור אברהם היה פילוסוף גדול בן שלש שנים הכיר את בוראו כדאיתא במדרשים אבל על משה רבנו יש להקשות הלא הוא השפיע אמונה לא בחקירה ולא בפילוסופיה אלא בראית עינים ובשמיעת אוננים ראו ושמעו את מציאות אלקות כמו שכתוב בהרבה פסוקים עיניכם הוראות את אשר עשה ד’ בבעל פעור (דברים ד) השמר פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ההר בוער באש עד לב השמים, וידבר מתוך האש, קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים, מה שעשה במצרים לעיניך, השמע עם קול ד’ מדבר כאשר שמעת אתה ויחי, כפי הנראה מפסוקים אלו השפעה של משה לא היתה בחקירה או בפילוסופיה אלא פשוט בראיה ושמיעה היוצאות מהשקוף ואנחנו יודעים שכל היוצא מן השקוף

אין לזה קיום ואינו תועלת תהיה מזה על עתיד? ובוה נתישב לי נוסח הברכה שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה למה האריכו כל כך בלשון שהחיינו וקימנו הלא היינו הך? ואין דרכם לדבר באריכות, אבל כיון שאדם מורכב משני חלקים חלק הגוף וחלק הנפש, חלק הגוף כל מה שהוא ממציא אין לזה קיום, כי כל חי למיתה עומד אחרת חלק הנפש, שזה נצחני וכל מה שהשכל ממציא יש לזה קיום, אנשי מדע: כמו כמו קופרניקוס וניוטון אף שהם עסקו בדברים של חולין בכל זאת מה שהם הוציאו נשאר לעולם כיון שהשכל המציא אותם ומשום זה על הגוף ותוצאות הגוף שייך לשון חיים ולא קיום שסופן למות אבל לעל הנפש מה שהשכל מוציא שייך לשון קיום שהם מתקיימים לעד ולעולמי עולמים ומשום הכי אנו מברכים שהחיינו על חלק הגוף וקימנו על חלק הנפש ולפי זה לא מובן איך משה רבנו השפיע אמונה וחנוך לדורות הבאים ע”י ראיה ושמיעה של דור המדבר שאין להם קיום כיון שהגוף ממציא אותם ולישב זה נקדים להביא משא ומתן שהיה למלך הכוזרי עם ר’ יהודה הלוי, המלך שאל את ר”י הלוי למה כתוב: אנכי ד’ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים האם יצ”מ דבר הכי הגדול במעשי ד’ יצ”מ איננו כ”כ גדול כי המצרים ג”כ עשו כמעט כל המופתים אשר עשה משה יותר טוב היה צריך להגיד: שבראתי שמים וארץ כוכבים ומזלות פלנטים לאין סוף? ר”י הלוי השיב לו: אם כדברייך היו מכחישים ואומרים: מי יודע שהוא בראם? אף אחד לא ראה זה אבל יצ”מ ששים רבוא ראו את זה, התשובה של ר”י הלוי מספיק על דור המדבר שהם ראו הכל בעיניהם, אבל אלו שבאו אחריהם יכולים להכחישם על זה אני אומר, שגם זה אי אפשר להכחיש מפני שני טעמים א) כל אב נאמן על בנו זה ידוע מפסיכולוגיה כי אב לא ילעיט את בנו בשקרים, ב) התוס’ ב”ק דק”ז אומרים: שאדם אינו מעיז פניו לכפור היכא שחברו מכיר בשקרו לפי זה כשמשה אמר וידבר מתוך האש או דבריו שמעת מתוך האש או מה שעשו המצרים לעיניך או כאשר שמעת אתה ויחי איך משה לא פחד להגיד דברים אלה אולי יקפוץ מן השמים רבוא אחד ויגיד לא שמענו ומה יכירו הדורות העתידיים שמשה אמת ותורתו אמת והאמת לא מפחדת.

יתברך הבורא וישתבח הַחוֹנֵן לַאֲדָם דַּעַת וּמַרְכִּיב הַנֶּפֶשׁ לַתּוֹךְ גּוּפוֹ וּבֹזֵה נַעֲשֶׂה לַאֲדָם שְׁלֵם נִמְצָא שֶׁהָאָדָם מוֹרְכָב מִשְׁנֵי חֲלָקִים: גּוֹף וּנְפֶשׁ, הַגּוֹף כָּל מָה שֶׁהוּא מִמְּצִיא לָנוּ אֵין לֹוֶה קִיּוֹם שְׁכָל חַי לְמִיתָה עוֹמֵד וּמָה שֶׁהִשְׁכֵּל מִמְּצִיא יֵשׁ לֹוֶה קִיּוֹם לַעֲד, הַתּוֹרָה וְהַמִּדָּע שֶׁל הַרְמָבֵם וְשֶׁל כָּל הָרָאשׁוֹנִים, אֵף שֶׁכָּבֵר עָבְרוּ הָרַבָּה שְׁנִים אַחֲרֵיהֶם, עַד הַיּוֹם לֹא הִפְסְקוּ לַעֲסוֹק וְלַהֲתַעֲמֵק בְּדַבְרֵיהֶם הַקְדוּשִׁים וְכִמוֹ כֵּן הַפִּילוֹסוֹפִים מַחֲסִידֵי אֲוִמּוֹת הָעוֹלָם מָה שֶׁהִמְצִיא לָנוּ הַמִּדָּע שֶׁלָּהֶם נִשְׁאָר לָנוּ לַעֲד, כָּל תַּלְמִידֵי בֵּית סֹפֶר לִוְמִידִים תּוֹרַת נְיוֹטוֹן וְקוֹפֶרְנִיקוֹס אֵף בְּדוֹר הַזֶּה, וּמִשּׁוֹם הַכִּי עַל הַגּוֹף וְתוֹצְאוֹתָיו אֵינוֹ נּוֹפֵל לְשׁוֹן קִיּוֹם אֲלֵא לְשׁוֹן חַיִּים שְׁסוּפּוֹ לְמוֹת וְאֵינוֹ מִתְקִיִּים אֲבָל בַּחֲלָק הַנֶּפֶשׁ וּמָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִמְּצִיא נּוֹפֵל לְשׁוֹן קִיּוֹם שִׁמְתִּיקִימִים לַעֲד וְלַעֲוִלְמִי עוֹלָמִים וּלְפִי מִיּוֹשֵׁב אֲרִיכוֹת לְשׁוֹן שֶׁתִּקְנּוּ חַז"ל בְּנוֹסַח הַבְּרָכָה: "שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ" הֲלֹא זֶה הֵיכִן הֵךְ? וּלְפִי דְבָרֵינוּ אֵתִי שֶׁפִּיר עַל חֲלָק הַגּוֹף שִׁיכַת לְשׁוֹן שֶׁהַחֲיָנוּ, וְעַל חֲלָק הַנֶּפֶשׁ שִׁיכַת לְשׁוֹן קִיַּמְנוּ, וְעַל הַזֶּמֶן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם חֲלָק הַגּוֹף וְגַם חֲלָק הַנֶּפֶשׁ, כִּמוֹ בְּמוֹעֲדִים שֶׁיֵּשׁ חֲצִיָּה לַד' וְחֲצִיָּה לָכֶם נּוֹפֵל הִגִּיעֵנוּ שֶׁהִגִּיעֵנוּ לְמַטְרָה בְּגוֹף וּנְפֶשׁ וְאֵם קֵנָה בֵּית ג"כ מְבָרַךְ שֶׁהַחֲיָנוּ, כִּי בְּכָל פְּעוּלָה גִּשְׁמִית יֵשׁ חֲלָק רוּחָנִי לְפִי הַכֹּלֵל: בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ לִי אוֹכֵל אוֹ יֵשֶׁן בְּכַדִּי שִׁיְהִיָּה לוֹ כֹּחַ לַעֲבוֹדָת ד'.

זֶה שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁעַל חֲלָק הַנֶּפֶשׁ שִׁיךְ קִיּוֹם, מִשּׁוֹם שֶׁהַנֶּפֶשׁ הִיא נִצְחִית, כְּמוֹכֵן, דְּבָרֵי אֱלֹהִים בְּנוֹיִים עַל יְסוֹד אֲמוּנָה בַּהֲשָׂאֵר הַנֶּפֶשׁ, לֹא כִּמוֹ הַכּוֹפְרִים שֶׁאֹמְרִים כִּי הַנֶּפֶשׁ תִּלְוִיָּה בְּגוֹף כ"ז שֶׁהַגּוֹף חֹזֵק הַנֶּפֶשׁ ג"כ בְּרִיאָה וְכֹאשֶׁר הַגּוֹף מְזַדְקֵן הִשְׁכֵּל ג"כ נַחֲלֵשׁ, אֲלוֹ הַכּוֹפְרִים, כְּשֶׁרוֹצִים לַהֲתַעֲץ עִם מִי שֶׁהוּא, הַזֹּלִכִּים אֶל צַעִיר לִקְבֹּל מִמֶּנּוּ עֲצָה שְׁחוּשָׁבִים: כִּיּוֹן שֶׁהַגּוֹף בְּרִיאָה הִשְׁכֵּל ג"כ יוֹתֵר חֹזֵק, אֲבָל הַמֵּאֲמִינִים בַּהֲשָׂאֵר הַנֶּפֶשׁ אֹמְרִים אַחֲרַי שֶׁהִשְׁכֵּל לֹא תִלְוִי כָּלֵל בְּגוֹף רֹאִיָּה לֹוֶה שֶׁת"ח כָּל זֶמֶן שֶׁמְזַקִּינִים דַּעַתָּם מִתּוֹסַפֶּת עֲלֵיהֶם, וּלְפִי זֶה אִפְשָׁר לְפָרֵשׁ הַמֵּאֲמָר בְּבִבְא מִצִּיעָא (פ"ז ע"א): "עַד אֲבִרְהָם אֲבִינוּ לֹא הוּא זִקְנָה, מֵאִזְ דְּבַעִי לֵאשְׁתַּעִי בַּהֲדִי אֲבִרְהָם, מִשְׁתַּעִי בַּהֲדִי יִצְחָק, בַּעַז רַחֲמֵי וְהוּא זִקְנָה". וּלְפִי דְבָרֵינוּ הַנ"ל כִּכָּה מִתְפָּרֵשׁ: עַד א"א שֶׁבַּעֲוֹלָם הִתְהַלְּכָה כְּפִירָה ר"ל, וְחִשְׁבּוּ

שֶׁהִשְׁכֵּל תִּלְוִי בְּגוֹף לֹא הִתְהַלְּכָה זִקְנָה, ז"א לֹא הִתְהַלְּכָה שׁוֹם חֲשִׁיבוֹת לִזְקָנָה כִּי בַּעַת הַזִּקְנָה הִשְׁכֵּל נַחֲלֵשׁ, מֵאִזְ דְּבַעִי לֵאשְׁתַּעִי בַּהֲדִי אֲבִרְהָם, ז"א לִשְׁאוּל עֲצָה מִשְׁתַּעִי בַּהֲדִי יִצְחָק כִּי מָה שֶׁהוּא יוֹתֵר צַעִיר הִשְׁכֵּל יוֹתֵר בְּרִיאָה, אֲבָל כְּשֶׁבֵּא א"א וְהַכְּנִיס הָאֲמוּנָה בְּלִבּוֹת בְּנֵי אָדָם אוֹ הוּא זִקְנָה, ז"א זִקְנָה נַעֲשִׂית לְדַבֵּר חֲשׁוֹב וְהִתְחִילוּ לִכְבֹּד אֶת הַזִּקְנָה, וּבֹזֵה יִהְיֶה מִיּוֹשֵׁב מָה שֶׁתִּקְנּוּ "בְּרַכַּת הַטוֹב וְהַמְּטִיב" דּוּקָא בְּבַהמ"ז וְלֹא בַּתְּפִלָּה בְּמוֹדִים כִּמוֹ עַל הַנְּסִים? כִּי ע"י אֲכִילָה יִכָּל הָאָדָם לְטַעוֹת, שֶׁהִשְׁכֵּל תִּלְוִי בְּגוֹף, בּוֹזֵם שֶׁהוּא שׁוֹבֵעַ, הִשְׁכֵּל עוֹבֵד וּבּוֹזֵם שֶׁהוּא רַעֲב קֶשֶׁה לַהֲשִׁיב לַהֲתַעֲמֵק בְּאִיזוֹת עֲנִין, וּמִשּׁוֹם זֶה תִּקְנּוּ בְּרַכַּת "הַטוֹב וְהַמְּטִיב" דּוּקָא בְּבַהמ"ז, שֶׁבְּרַכָּה הַזֹּאת מַחֲזִיק אֶת הָאֲמוּנָה בַּהֲשָׂאֵר הַנֶּפֶשׁ שֶׁתִּקְנּוּ אוֹתָהּ עַל הַרוּגִי בִּיתֵר שֶׁלֹא הִסְרִיחוּ, אֵף שֶׁלֹא נִתְּנוּ לִקְבוּרָה וְכ"ז מִשּׁוֹם הַשָּׂאֵרָה הַנֶּפֶשׁ, זֶה שֶׁאִמְרָנוּ כִּי הַנֶּפֶשׁ וְתוֹצְאוֹתָיו מִתְקִיִּימִים לַעֲד מִצִּינוּ בְּמִדְרַשׁ שְׁצוּפָה הַדּוֹרוֹת מֵרָאשִׁי, עוֹד בּוֹזֵם נִתְּנָה הַתּוֹרָה הַמְּצִיא תִּקְנָה לְתוֹצְאוֹת הַנֶּפֶשׁ שִׁתְקִיִּימוּ לַעֲד, כִּכָּה כְּתוּב בְּמִדְרַשׁ, שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה בְּטַעֲנָה לְפָנֵי הַקִּבְ"ה: "יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לָאָרֶץ כָּל אֶחָד פּוֹנֵה לְשִׁדְּהוּ, לְחִירוֹשׁ בְּשַׁעַת חֲרִישָׁה, לְזִרְעוֹת בְּשַׁעַת זְרִיעָה, וְלִקְצֹר בְּשַׁעַת קְצִירָה, אֲנִי מָה תִּהְיֶה עָלֵי? הַקִּבְ"ה הִשִּׁיב אֲנִי נּוֹתֵן לָהֶם שַׁבָּתוֹת וּמוֹעֲדִים שֶׁלֹא יַעֲשׂוּ בָּהֶם מַלְאכָה וְיִהְיוּ פְּנוּיִים לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, הַתּוֹרָה שֶׁאֵלֶּה שֶׁאֵלֶּה חֲמוּרָה מֵאֵד: אֵיךְ אִפְשָׁר שֶׁהַקִּבְ"ה נִתֵּן לְיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי מִתְּנוֹת שֶׁאֵת סוֹתֵרֵת אֶת הַשְּׁנִיָּה: (א) נִתֵּן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁכְּתוּב בָּהּ וְהַגִּיתָ יוֹמָם וּלְלֵילָה, (ב) נִתֵּן לָנוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא שֶׁנִּתְּנָה שֶׁמָּה סְרָסְרִים, אֲלֵא לַעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה ז"א. חֲקִלָּאוֹת וִידוּעַ לָנוּ שֶׁהַמִּקְצוֹעַ הַזֶּה כּוֹבֵשׁ כָּל הַזֶּמֶן וּמִתִּי יִלְמְדוּ תּוֹרָה? יוֹצֵא שֶׁאֵת סוֹתֵרֵת אֶת הַשְּׁנִיָּה, וְתִשְׁוֹבֵת הַקִּבְ"ה הִתְהַלְּכָה: זֶמֶן מַלְאכָה לְחֹדֶר חֲזָמֵן תּוֹרָה לְחֹדֶר, בִּיחָד אֵי אִפְשָׁר לִקְיִים שְׁתִּיָּה, אֲבָל בְּזִמְנִים שׁוֹנִים כֵּן אִפְשָׁר, אֵל יַעֲלֶה עַל דַּעַתְכֶם שֶׁהַשַּׁבָּתוֹת נִתְּנִים לָכֶם לְבִטְלָה, חֲלִילָה לְהַגִּיד זֶה, הַבִּטְלָה מִבִּיאָה לִידֵי שִׁיעוּמוֹם וְלִידֵי זִימָה, וְלֹא לְטִיִּיל לְאִילָת, וְלַעֲיִן גְּדִי אֲלֵא יוֹם מְנוּחָה וְקְדוּשָׁה מְנוּחָה מִמַּלְאכָה וְקְדוּשָׁה בַּתּוֹרָה וִירָאָה, בַּעַשׂ חֲשׁוֹבֵן מִשְׁבּוּעַ הָעֶבֶר כִּי ע"ש הוּא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת זְמָנֵי תְּשׁוּבָה וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת עֲצָמוּ לְהַכִּין מֵאִזְ לְשִׁבּוּעַ הַבָּא. הַשַּׁבָּת פּוֹעֶלֶת שְׁנֵי

דברים מנוחה הגוף ממלאכה והשפעה. הרוח על עתיד. בשבת כתוב: ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם ובתפילין, כתוב: והיו לאות על ידך ושניהם משפיעים אמונה ביחוד ה' וכבר המפרשים התיגעו לתת טעמים למה תקנו על תפילין שתי ברכות נפרדות, בשלמא על הירושלמי פ"ט דברכות שאומר: העושה תפילין לעצמו מברך אקב"ו לעשות תפילין וכשהוא לובשן מברך אקב"ו ברכה אחת? מפני שיש להגיד שהם שני ענינים נפרדים: בשעת עשיית המצוה מברך על כלל המצוה שנתן לנו ד' מצוה כזאת לזכות אותנו ובעת שמקיים המצוה מברך להניח, אין להקשות למה תקנו שתי ברכות על דבר אחד על קיום המצוה בפ"ע אבל להש"ס בבלי דידן במנחות מ"ב ע"ב דכל מצוה שעשייתה לאו גמר מצוה אינו צריך לברך "לעשות" א"כ לא תקנו ברכה על כלל גתינת המצוה רק על קיום המצוה א"כ נשאר הקושיה למה שתי ברכות בתפילין?

והגאון המלבים זצ"ל ביאר ע"י הוכחות שמצות תפילין היא יוצא מן הכלל באשר שהיא משפיע אמונה ביחוד ה' ואפילו לש"ס בבלי תקנו בה שתי ברכות. ברכת להניח על קיום המצוה וברכת "על מצות" על השפעת המצוה. מדברי הגאון אנו רואים שלפעמים מצוה אחת נחלקת לשתיים קיום המצוה בפועל והשפעת המצוה ברוח, וזה ממש כמו שאמרנו לעיל לענין שבת שנחלקת לשתיים שבת של מנוחה ממלאכה ושבת של קדושה השפעה ברוח, כי התואר "אות" נאמר בשבת כמו בתפילין.

על יסוד הזה אפשר לבאר את המאמר בשבת (ק"ח ע"ב) אלמלי משמרים שתי שבתות מיד היו נגאלין ויש לדיק למה דוקא שתי שבתות? אלא הכונה כמו שאמרנו למעלה השני חלקים של שבת אחת: שבת של מנוחה ז"א קיום המצוה בפועל ושבת של הקדושה השפעת המצוה ברוח. ובירושלמי פ"א דתענית איתא "אלמלי שמרו שבת אחת כתיקונה" (וכן הוא בתיקוני זוהר) ויש להבין באיזה סברא חולקים הבבלי עם הירושלמי? ואפשר להגיד שכל אחד הולך לשיטתו. הבבלי שסובר במנחות ד' מ"ב שלא מברכים על עשיית

תפילין על כלל המצוה ותיקנו "על מצות תפילין" ברכה מיוחדת על השפעת המצוה חושבים השפעת המצוה לדבר לחוד, ולענין שבת ג"כ הכי ומשום זה חושבים את השבת לשתי שבתות. אבל הירושלמי שסובר בפ"ט דברכות שעל העשיה מברכים על כלל המצוה ובה נכלל ג"כ השפעת המצוה וכיון שלא תקנו ע"ז ברכה מיוחדת לא נחשב זה לדבר לחוד ומשום הכי אמר המשמר שבת אחת ואתי שפיר שכל אחד לשטתו.

יש לבאר עוד באופן אחר הכונה של המאמר "אלמלי משמרים שתי שבתות" אחרי שנקדים את הברייתא שהגמרא מביאה בתענית: ת"ר כשחרב הבית בראשונה תשעה באב היתה ומוצאי שבת היתה ומוצאי שביעית היתה וכן בשנייה. ויש להבין בזה למה דוקא במוצאי שבת ובמוצאי שביעית הודמנו שני החורבנות הלא דבר הוא? שתי שבתות: שבת חזון ושבת נחמו. הראשונה היא סמל החרבן, השניה היא סמל הנחמה למה חרבן האומה ונחמת האומה מסמלים דוקא בשבתות?

ולישב כל זה נקדים דברי גמרא ב"מ (פ"ה) בנדריים (פ"ע"ב) מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ד' אליו ויגידה, על מה אבדה הארץ? דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם. את המאמר הזה יש להבין: למה החכמים והנביאים לא יכלו להגיד הלא הדבר ידוע, כי מקדש ראשון נחרב על ע"ז, ג"ע וש"ד, ומקדש שני בשביל שנאת חנם. אלא מוכרחים להגיד כי בשאלה זאת כונה אחרת יש בה מה גרם לעונות גדולים כאלו, שגרמו את החרבן הלא בהתחלה היו טובים כמו שכתוב ויעבד ישראל את ד' כל ימי יהושע. והתשובה על זה על עזבם את תורתו, כי רק בעזיבת התורה כי במקום שיש תורה אי אפשר לבא למצב רע כזה. ועכשיו יש להתבונן הלא הם עבדו עבודת קרקע שהיא כובשת כל הזמן ולא היה להם זמן ללמוד, אבל ד' הודיע את העתיד מראש סידר להם שבתות וחגים ויותר מחמישית השנה שיספיק זמן ללמוד שכתוב שבת לד' ולא לטיל בגנות. גם נתן להם